

أسوالد هنفلینگ

هرمس

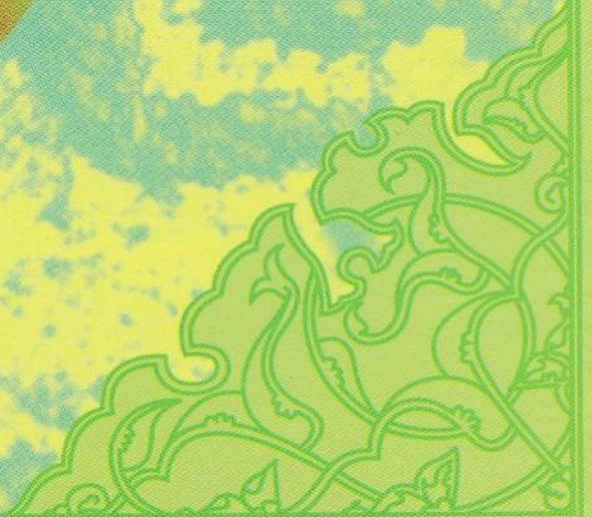

چيستى هنر

ترجمه على رامين

مرکز موسیقى بتھوون شیراز

انتشارات هرمس

تهران، خیابان ولیعصر، بالاتر از میدان ونک، بعد از برج نگار، شماره ۲۴۹۳ - تلفن: ۸۸۷۹۵۶۷۴
مجموعه ادب فکر - هنر، ادبیات و زبان ۴

چیستی هنر
أسوالد هَنفلینگ
ترجمه علی رامین
چاپ هشتم: ۱۳۹۳
تیراژ: ۱۵۰۰ نسخه
چاپ و صحافی: چاپخانه انتشارات سروش
همه حقوق محفوظ است.

Hanfling, Oswald	هَنفلینگ، أسوالد	BH
چیستی هنر / أسوالد هَنفلینگ: ترجمه علی رامین - تهران: هرمس، ۱۳۹۳.		۳۹
		/۵۹
پانزده + ۱۸۲ ص.		۹
		۱۳۹۱
WHAT IS ART	عنوان اصلی: کتابنامه به صورت زیرنویس. چاپ هشتم. ۱. هنر - فلسفه. ۲. زیبایی شناسی. الف. رامین، علی، ۱۳۲۱ - مترجم. ب. عنوان.	
۷۰۰/۱		

ISBN 978-964-6641-15-0

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۶۶۴۱-۱۵-۰

فهرست

هفت	گفتار مترجم .....
۱	جستار اول: مسئله تعریف .....
۶۰	پیشینه تاریخی .....
۱۳	مسئله تعریف در زمان حاضر .....
۲۹	نظریه نهادی .....
۳۷	ایرادهای وارد بر نظریه نهادی .....
۴۹	«ولی آیا آن هنر است؟» .....
۶۱	یادداشت‌های جستار اول .....
۶۱	کتابنامه جستار اول .....
۶۳	جستار دوم: ویژگیهای زیباشناختی .....
۶۳	۱. زیبایی و تناسب .....
۶۸	۲. زیبایی و احساس .....
۷۴	۳. زیبایی و نظریه‌های سببیت .....
۷۷	۴. نیروی دستوری داوریه‌های زیبایی .....
۸۲	۵. افول نقش زیبایی .....
۸۷	۶. برآمدن فرم‌گرایی .....
۹۷	۷. ویژگیهای زیباشناختی و غیرزیباشناختی .....

چیستی هنر

شش

۱۰۵	.....	۸ ویژگیهای «فرانمودی»
۱۱۲	.....	یادداشت‌های جستار دوم
۱۱۳	.....	کتابنامه جستار دوم
۱۱۵	.....	جستار سوم: هستی‌شناسی هنر
۱۱۵	.....	مقدمه
۱۱۸	.....	۱. آیا آثار هنری در ذهن وجود دارند؟
۱۲۳	.....	۲. نمونه‌ها و مصداقها
۱۲۷	.....	۳. موسیقی و مسئله هویت آن
۱۳۵	.....	۴. بازآفرینی گذشته
۱۴۷	.....	۵. هستی‌شناسی نقاشی و مجسمه‌سازی
۱۵۱	.....	۶. مسئله بدل‌سازیها
۱۷۱	.....	یادداشت‌های جستار سوم
۱۷۲	.....	کتابنامه جستار سوم
۱۷۳	.....	واژه‌نامه
۱۷۹	.....	نمایه

گفتار مترجم

۱

کتاب چستی هنر، نخستین بخش از مجموعه‌ای با عنوان زیباشناسی فلسفی است که به ویراستاری اُسوالد هِنفلینگ برای آموزش فلسفه هنر در سطح دانشگاه و نیز مطالعه آزاد علاقه‌مندان این رشته تدوین یافته است. این مجموعه، که انضباط موضوعی سنجیده‌ای دارد، از چهار کتاب تشکیل می‌شود که عبارتند از:

۱. چستی هنر به قلم اُسوالد هِنفلینگ
۲. هنر و احساس به قلم دیانه کولینز^۱ و رابرت ویلکینز^۲
۳. هنر، جهان و اجتماع به قلم روزالیند هورست‌هاوس^۳ و تام سورل^۴
۴. هنر و ارزش به قلم کولین لیاس^۵ و استورات سیم^۶

این کتابها به نحوی نگاشته شده‌اند که خواننده بتواند هر یک از آنها را مستقل از کتابهای دیگر بخواند و به رعایت تقدم و تأخر آنها نیازی نداشته باشد. مجموعه زیباشناسی فلسفی، که بنگاه انتشاراتی بلکول آن را منتشر کرده است، در برگیرنده موضوعات اصلی و عمده فلسفه هنر و زیباشناسی است که مورد بحث و تأمل متفکران مختلف از فلاسفه یونان باستان تا ادوار جدید قرار گرفته‌اند. مطالب هر کتاب به نحوی روشن و گیرا تشریح شده‌اند تا برای طیف وسیعی از مخاطبان دانشگاهی و همه علاقه‌مندان این رشته از فرهنگ انسانی مفید باشند.

---

1. Diané Collinson   2. Rober Wilkinson   3. Rosalind Hursthouse
4. Tom Sorell   5. Colin Lyas   6. Stuart Sim

چیستی هنر، که ترجمه فارسی آن هم اکنون در اختیار شما قرار دارد، به وسیله ویراستار کل مجموعه، یعنی پروفیسور هنفلینگ، به رشته تحریر درآمده است و درباره ماهیت هنر و زیبایی بحث می‌کند. در جُستار اول آن، که عنوانش «مسئله تعریف» است، نویسنده سیر تاریخی مفهوم و تعریف هنر را به اجمال برمی‌نگرد و پیشینه آن را از دیرباز تا زمان حاضر مرور می‌کند. می‌گوید آنها که برای صورتبندی تعریف هنر کوشیده‌اند فرض را بر این قرار داده‌اند که لازمه دنبال کردن هر بحث روشن درباره مسائل و موضوعات مختلف، این است که بتوانیم واژه‌های مورد بحثمان را تعریف کنیم و اگر نتوانیم واژه‌هایمان را تعریف کنیم به راستی نمی‌دانیم که درباره چه چیزی گفتگو می‌کنیم. کلایو بل،^۷ یکی از نظریه پردازان برجسته هنر، در کتابی به نام هنر می‌گوید ما از «آثار هنری» مجموعه‌ای از چیزها را مراد می‌کنیم که «همه اعضای آن مجموعه کیفیت مشترک و ویژه‌ای داشته باشند»، در غیر این صورت، هنگامی که عبارت «آثار هنری» را به کار می‌بریم سخنی بی‌معنا می‌گوییم. بنابراین باید آن کیفیت ذاتی و جوهرینی را کشف کنیم که آثار هنری را از مجموعه‌های دیگر ممتاز می‌کند.

نویسنده سپس به نگرشهای مختلف درباره ضرورت و عدم ضرورت – و نیز امکان و عدم امکان – تعریف می‌پردازد و می‌گوید صورتبندی هر تعریفی درباره هنر باید با توجه به تحولات تاریخی مفهوم هنر انجام پذیرد و تعریف برای آنکه شرایط لازم و کافی داشته باشد باید مدلولها و مصداقهای واژه هنر را در دوره‌های تاریخی گوناگون برنگرد. به نقل از تاتارکیویچ،^۸ تاریخ‌نگار هنر، می‌گوید، هنر مجموعه به هم پیوسته‌ای از مفاهیم است که پیشینه آن به روزگاران باستان می‌رسد. درست است که این سخن را می‌توانیم درباره کثیری از مفاهیم دیگر که در گذر زمان تحول و تکامل یافته‌اند بیان کنیم، ولی

7. Clive Bell

8. Tatarkiewicz

برجستگی خاص مفهوم هنر در این است که تصورات راه یافته به درون آن، گاه در تعارض با یکدیگر قرار می‌گیرند، و نه تنها دربارهٔ اینکه هنر چیست، بلکه دربارهٔ اینکه هنر چه باید باشد، به بازتاب نگرشهای متضادی می‌انجامند.

۳

یکی از نکته‌های بایستهٔ توجه در خصوص تعریف هنر این است که هر تعریفی بر یک نظریه دربارهٔ هنر تکیه می‌کند و در واقع هر تعریف از هنر، بیانگر دیدگاه خاصی از هنر است. برای مثال، کهنترین تعریف هنر بر اساس نظریه تقلید [یا نسخه‌برداری] از طبیعت شکل گرفته است و می‌گوید هنر عبارت از تقلید یا نسخه‌برداری از طبیعت است که به دست آدمی انجام می‌شود. این تعریف مبتنی بر نگرش افلاطون و ارسطو از هنر است که آغازگر تأملات فلسفی دربارهٔ آثار هنری‌اند. فیلسوفان متأخر، نظریه تقلید را نظریه بازنمایی^۹ خوانده‌اند و گفته‌اند که هر اثر هنری موضوعی از طبیعت، جلالدار و بی‌جان را منعکس می‌کند یا باز می‌نمایاند. مثلاً نقاشان در تابلوهای خود مناظر کوهستان، دریا، رودخانه، ابر و ماه و خورشید، یا سیمای انسان و اسب و غیره را باز می‌نمایانند (به کلام دیگر، حضور آنها را در تابلوهای خود تکرار می‌کنند). بر همین قیاس، یک نویسنده، واقعیت‌های طبیعت، محیط زندگی آدمیان و روابط متقابل آنها، و نیز احساسات و عواطف و غمها و شادیهای آنها را در داستان خود باز می‌نمایاند. بر اساس این نظریه، ارزش هنری هر اثر به دقت و ظرافت و ریزبینی هنرمند در امر بازنمایی بستگی دارد. قوت و ضعف این نظریه، و شمول و دلالت آن بر رشته‌های مختلف هنر، به ویژه موسیقی، زمینه‌ساز مناقشات و مباحثات مفصلی بوده است که فصل مهمی از آثار مربوط به فلسفه هنر را به خود اختصاص می‌دهد.^{۱۰}

9. representation theory

۹- برای مطالعه بیشتر درباره این نظریه و دو نظریهٔ بعدی که خواهد آمد، مطالعه فصلهای دوم و سوم و چهارم کتاب مبانی فلسفه هنر، نگاشتهٔ آن شیرد، ترجمه نگارنده را توصیه می‌کنم.

تعریف دیگری که هنر را بیان احساس و عاطفه می‌داند بر نظریه کرویچه و کالینگوود تکیه می‌کند. این نظریه، که «نظریه فرانمایی هنر»^{۱۱} نامیده می‌شود، در آغاز قرن بیستم پرورده شده است و هنر را بیان گویای احساسات و عواطف آدمی با استفاده از واسطه‌های مختلف هنری^{۱۲} تعریف می‌کند. می‌گوید هنگامی که هنرمند دستخوش احساسات می‌گردد و غلیان عواطف و هیجانات درونی بر ذهن و روحش چیره می‌شود، تلاش می‌کند که ژرفای باطن خویش را بکاود و تصویری روشن از احساسات خویش داشته باشد و مآلاً آنها را در قالب کلام، رنگ، صوت یا هر واسطه هنری دیگر به نحوی گویا و شفاف ابراز کند. به بیان دیگر آفرینش هنر نوعی مکاشفه درونی و حدیث نفس است که به صورت یک اثر هنری تجسم و عینیت می‌یابد. کالینگوود می‌گوید، آفرینش هنر راستین عبارت از احساس یک عاطفه و ابراز (یا فرانمایی) آن است به گونه‌ای که در مخاطب، همان تجربه (یا حال) زیباشناسانه را ایجاد کند که بر هنرمند گذشته است. تولستوی، نویسنده شهیر روس، نیز با اصحاب نظریه فرانمایی هنر همدلی دارد. در کتاب هنر چیست می‌گوید هنر، سرایت دادن و اشاعه احساسات و عواطف است. هنرمند از طریق هنر خود مخاطبان خویش را به احساسهایی مبتلا می‌کند که خود تجربه کرده است.

فرمالیسم، که می‌گوید گوهر هنر را باید در فرم آن یافت، نظریه مهم دیگری است که اساس تعریف تازه‌ای از هنر می‌شود. بسیاری از نقدهایی که درباره هنر صورت گرفته‌اند بر اهمیت فرم تأکید کرده‌اند و کیفیات فرمی آثار را محور توجه قرار داده‌اند. هر چند مسئله صورت و معنا یا به کلام دیگر، شکل و محتوا از روزگار افلاطون ذهن بسیاری از فیلسوفان و اندیشه‌ورزان را به خود مشغول داشته است، در نیمه دوم قرن نوزدهم و نیمه نخست قرن بیستم تأکید بر فرم به صورت نظریه مهمی مدون می‌شود. ادوارد

11. expression theory of art

12. artistic media

گفتار مترجم

یازده

هانسلیک،^{۱۳} مؤلف کتاب زیباییهای موسیقی، و دو منتقد حرفه‌ای هنرهای بصری، یعنی کلایو بل و راجر فرای،^{۱۴} که موضوع فرم معنادار را مطرح می‌کنند، از جمله بانیان اصلی این نظریه‌اند.

سه نظریه بازنمایی، فرانمایی و فرمالیسم، نظریه‌های عمده در فلسفه هنراند و بحث اصلی آنها در کتابهای بعدی این مجموعه آمده است. توضیح مختصری که درباره آنها آوردم از آن روست که نویسنده در همین کتاب حاضر، در جریان بحث مربوط به تعاریف هنر و مسائل آنها، در فرصتهای مختلف بنا به ضرورت اشاراتی به آنها دارد. بدون شک آشنایی با آنها می‌تواند بهره‌گیری خواننده از مطالب مورد بحث را برافزاید.

۴

برخی از نویسندگان و متفکران ضرورت هرگونه تعریف درباره هنر را انکار می‌کنند و آن را امری بی‌حاصل می‌دانند و معتقدند که کوشش برای یافتن تعریفی جامع و مانع از هنر، نه تنها ره به جایی نمی‌برد، بلکه، فراتر از آن، چه بسا حتی مخل فهم درست آن می‌شود. می‌گویند برخی واژه‌ها در گذر تاریخ و سیر تطوّر خود چنان تنوع و طیف گسترده معنایی یافته‌اند که تن به هیچ‌گونه تعریف، به مفهوم متعارف، نمی‌سپارند. از جمله متفکران برجسته‌ای که میانه خوشی با تعریف ندارند، لودویک ویتگنشتاین،^{۱۵} فیلسوف اتریشی‌الاصل انگلیسی، است. وی در کتاب تحقیقات فلسفی، که بعد از مرگش در سال ۱۹۵۳ انتشار یافت، ضمن تشریح دیدگاه جدید فلسفی خود، فلسفه نوینی در زبان‌شناسی عرضه کرد و طی آن ضرورت هرگونه تعریف را درباره واژه‌های یک زبان به پرسش کشید. او احتجاج کرد که کاربرد واژه‌ها به هیچ‌وجه نیازمند تعریف آنها براساس شروط لازم و کافی نیست و گفت که واژه

13. Edward Hanslick

14. Roger Fry

15. Ludwig Wittgenstein (1889-1951)

گفتار مترجم

سبزه

ترجمه شده است، کوشش نمی‌شود که هنر بر اساس خصایص یا ویژگیهایش تعریف شود، بلکه خود ویژگیهای هنر، موضوع تفحص قرار می‌گیرند. برجسته‌ترین ویژگی درخور بحث ویژگی زیبایی است، زیرا در سیر تحول و تطوّر تاریخی مفهوم هنر، زیبایی همواره ملازم هنر بوده و پیوند آن با هنر در همه بحثها و نقدهای زیباشناختی انعکاس داشته است.

در این جستار ماهیت زیبایی، از جمله نگرش «کلاسیک» نسبت به آن و برداشتهای گوناگون دوران جدید از آن، برنگریسته می‌شود و نویسنده دیدگاههای مختلف درخصوص ماهیت عینی و ذهنی آن را تشریح می‌کند و به تحلیل و نقد دلایل طرفداران دیدگاههای مقابل می‌پردازد. سپس به ویژگی دیگری روی می‌کند که از سالهای نخست قرن بیستم، که آثار منتقدان فرمالیست هنر مانند ریچارد فرای و کلایوبل انتشار یافتند، برجستگی نظرگیری داشته است. این ویژگی – همان‌گونه که در بحث مربوط به تعریف هنر به آن اشاره کردم – «فرم» آثار هنری است. اینکه فرم به طور کلی در آثار گوناگون هنری چه نقشی دارد و معنای دقیق آن چیست، از جمله موضوعات مورد بحث نویسنده در جستار دوم است.

مسئله کیفیات یا «ویژگیهای فرانمودی»^{۱۹} مانند «غمگین» و «شکوه‌آمیز» و درستی و قابلیت اسناد آنها به موسیقی، پایان‌بخش جستار دوم کتاب است. در بحث مربوط به «ویژگیهای فرانمودی» این سؤال مطرح می‌شود که آیا می‌توانیم همان‌گونه که داستانی را «غمگین» توصیف می‌کنیم، یک قطعه موسیقی را هم «غمگین» بنامیم؟ زیرا غم همیشه موضوعی دارد، یعنی آدمی از دیدن صحنه‌های غم‌انگیز یا شنیدن داستانی غم‌انگیز غمگین می‌شود. ولی وقتی می‌گوییم آهنگی غمگین است چه معنایی را در نظر داریم؟ آیا منظورمان این است که آهنگساز قطعه مورد بحث را در حالت غم‌انگیزی ساخته است و یا اینکه شنونده از شنیدن آن احساس غم می‌کند؟ در اینجا به

19. expressive qualities

برخی از نارساییهای نظریه فرامودی هنر اشاره می‌شود؛ ولی بحث مفصل آن در کتاب دوم از مجموعه زیباشناسی فلسفی خواهد آمد.

۶

در جستار سوم، که عنوانش «هستی‌شناسی هنر» است، سؤال «هنر چیست؟» به معنای دیگری تعبیر می‌شود، و آن این است که هنرها به چه نحو و یا به چه مفهوم وجود دارند یا شأن هستی‌شناختی هنرها چیست؟ در ابتدای این جستار، نویسنده اشاره‌ای به موضوع هستی‌شناسی در فلسفه دارد و می‌گوید از جمله مسائلی که در تاریخ فلسفه ذهن بسیاری از فیلسوفان را به خود مشغول داشته این است که آیا کلیات هم مانند جزئیات وجود دارند، یعنی مثلاً سرخی و سیاهی و بلندی نیز مانند اشیاء سرخ و اشیاء سیاه و اشیاء بلند وجود دارند؟ آیا معنویات هم مانند اشیاء مادی وجود دارند؟ یا آنکه وجود، خاص اشیاء مادی است و تا چیزی محسوس و ملموس نباشد نمی‌توان برایش شأن وجودی یا هستی‌شناختی قائل شد. بعد از این مقدمه، می‌پرسد آثار هنری به چه نحو وجود دارند؟ شاید این بحث، در مواجهه نخست، بحثی یکسر متافیزیکی و از زمره تأملات اسکولاستیک به نظر آید ولی همین که سطوری از آن را از نظر بگذرانیم در خواهیم یافت که بحث هستی‌شناسی یکی از مباحث عمده شناخت هنر، و نیز ارزیابی و نقد آثار هنری است و در تجربه و واکنش زیباشناسانه هر انسان نقش و تأثیر درخور توجهی دارد.

هنرها از لحاظ وجودی یا شأن هستی‌شناختی به دو گروه هنرهای یکتا^{۲۰} و هنرهای تکثیری^{۲۱} (یا تکثیرپذیر) تقسیم می‌شوند و هر کدام ویژگیهای هستی‌شناختی خاص خود را دارند. سمفونی پنج بتهوون یا هملت شکسپیر یا غزل حافظ به چه معنایی وجود دارند؟ آیا وجود آنها با وجود تابلوی مونالیزا اثر لئوناردو داوینچی و یا مجسمه داود اثر میکل آنژ از یک مقوله

20. unique arts

21. multiple arts

گفتار مترجم

پانزده

است؟ از سمفونی پنجم بتهوون، صدها اجرا و صدها تعبیر و تفسیر به عمل آمده است و دربارهٔ اینکه اجرای اصیل سمفونی پنجم چه ویژگیهایی باید داشته باشد بحثهای زیادی میان موسیقیدانان و موسیقی‌شناسان مختلف صورت گرفته است. بعد از مرور نگرشهای مختلف به مسائل هستی‌شناسی هنرها، مقوله‌بندی ریچارد ولهایم^{۲۲} طرح می‌شود که با استفاده از منطق نمونه‌های چارلز پرس،^{۲۳} فیلسوف شهیر آمریکایی، هستی هنرها را براساس «نمونه» و «مصادق» تعریف می‌کند که به نوبه خود بسیار نغز و نکته‌آموز است.

علی رامین

زمستان ۱۳۷۶

---

22. Richard Wollheim

23. Charles Peirce

هنر ۴

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

ISBN:978-9646641-15-0

9 789646 641150

۱۰۰۰۰ تومان